

Monumentale bomen zijn de groene parels in de verstedelijkte omgeving. Waren vroeger steden en landgoederen extensieve gebieden met veel tussengeweven groen, tegenwoordig is inbreiding de norm en blijft er onder- en bovengronds vaak weinig ruimte over voor grote bomen. Voor veel bestaande bijzondere en monumentale bomen rest niets anders dan een gedoogbeleid of erger, een uitsterfbeleid. Toch zijn er gelukkig langzamerhand ook steeds meer positieve uitzonderingen.

Groene parels in een grijze jungle

Wat is een monumentale boom? Deze term suggereert dat een boom een monument is en dit impliceert weer een hoge leeftijd. Leeftijd is dan ook een meer gebruikte norm dan bijvoorbeeld grootte. Immers, een gezonde tachtigjarige moerbeï is per definitie een monumentale boom, maar hoeft

teet deze norm voor inventarisaties, tezamen met een goede conditie en bepaalde waarden als cultuurhistorie, boomsoort, historische gebeurtenis of beeldbepalendheid in de omgeving. Veel gemeenten trachten hun kapbeleid te vereenvoudigen en maken een lijst van bijzondere en monumentale

pelweg geen omgevingsvergunning te verlenen omdat er een bijzondere of monumentale boom 'in de weg staat'.

VERLEDEN

In Nederland zijn de meeste bomen die nu monumentaal zijn, geplant in het tijdvak 1850-1900. Dat is de periode

Links - Monumentale kastanjes op Plein 1813 in Den Haag.

Midden - Monumentale platanen op landgoed Oldenaller in Putten.

Rechts - Zonder bomen zou het in de stad een kale boel zijn.

nauwelijks groter te zijn dan een paar meter. Andersom is een vijftig meter hoge populier bijna nooit een monument. Leeftijd impliceert ook de mate van onvervangbaarheid: het duurt immers decennia om na kap eenzelfde beeld terug te krijgen. Enerzijds is onvervangbaarheid een pretentieuze begrip, want voor wie de tijd heeft, zijn alle bomen vervangbaar. Anderzijds is elke boom in zijn vorm, waarde en functie uniek en dus onvervangbaar. Tachtig jaar oud is een veelgebruikt norm. Ook de Bomenstichting han-

bomen. Bomen die niet op de lijst staan, hebben dan geen kapvergunning meer nodig.

Gemeenten doen over het algemeen steeds meer voor hun bijzondere bomen, deels omdat er meer aandacht komt onder burgers, deels om zich te profileren en deels omdat wetgeving verandert en meer rekening houdt met bomen. De per 1 juli 2010 in te voeren omgevingsvergunning dwingt de vergunningverlener, vaak een gemeente, om bijvoorbeeld bij bouw aanvragen ook boombehoud mee te wegen of sim-

van de eerste stadsuitbreidingen, aanleg van grote stadsparken en landgoederen. Voorbeelden van stadsparken met veel grote en bijzondere bomen zijn: het Zocherplantsoen in Utrecht, het Vondelpark in Amsterdam, de Paleistuin in Den Haag. Juist de bomen die destijds zijn geplant en nu dus ongeveer 100 tot 150 jaar oud zijn, beginnen af te takelen of te sterven, vaak versneld door slechte ondergrondse omstandigheden. Door toegenomen verkeer, ruimtegebrek, inbreiding en kabels en leidingen raakt de openbare ruimte boven- en onder-

gronds sterker verdicht, verhard en benut. Gevolg is dat de groene elementen, de bomen, in de knel komen. Opvallend is dat veel beuken op dit moment aftakelen en dood gaan. Beuken zijn erg gevoelig voor schade rondom de stam, voor verdichting en voor grondwaterfluctuaties..

BEDREIGINGEN

Bij aanplant hadden deze bomen alle ruimte om met kroon en wortels te groeien, waarbij hooguit een grachtkade of huis een belemmering was. Nú ligt de ondergrond vol met kabels en leidingen, worden riolen grootschalig vervangen en straten geasfalteerd. De voortijdige aftakeling van de groene parels is grotendeels te wijten aan problemen in de ondergrond: zuurstofgebrek door verdichting, wortelsterfte en zwamaantastingen door aanrijdschades en graafwerk en gebrek aan doorwortelbare ruimte.

toen gemeente en aannemer constateerden dat er een honderd jaar oude rode beuk op een paar meter afstand van de steigers stond. Uiteindelijk is zorgvuldig getracht de kroon te verkleinen zonder de natuurlijke vorm van de boom aan te tasten. Of de boom er nog (gezond bij) staat, is mij niet bekend.

BEHOUD EN BESCHERMING

Gelukkig zijn er steeds meer handvatten voor behoud en bescherming. Eerst zal het boom- en kapbeleid op orde moeten zijn. Ook afstemming met civiele - en bouwafdelingen is noodzakelijk om te voorkomen dat de groenmensen voor voldongen feiten komen te staan.

Een goed instrument is een boomeffectanalyse. Hierbij wordt onderzocht of een boom duurzaam gehandhaafd kan blijven bij te realiseren bouwplannen. Vaak zijn eenvoudige beschermingsmaatregelen voldoende, zoals het plaatsen van een bouwhek onder de boom

letterlijk en figuurlijk in de weg. Gelukkig kan het ook anders. Andere architectenbureaus of projectontwikkelaars zijn creatiever en beseffen dat een gezonde grote boom naast een nieuw pand het plaatje compleet maakt en visueel en financieel veel toevoegt. Immers, ook bomen leveren (indirect) geld op. Onderzoeken wijzen uit dat huizenprijzen tien tot vijftien procent hoger liggen als er grote bomen in de straat of nabij het huis staan. Niet voor niets liggen in het Gooi, de Utrechtse Heuvelrug, Wassenaar en de Veluwevanden de huizenprijzen het hoogst van Nederland.

TOEKOMST

Maar de eenvoudigste manier van het veiligstellen van een waardevol bomenbestand is het aanplanten van nieuwe bomen om in de toekomst ook van grote jongens te kunnen genieten. Bomen die zoveel ruimte krijgen dat ze over vijftig of tachtig jaar monumentaal zijn. Als

Ook architecten en projectontwikkelaars zijn nogal eens de boosdoener bij nieuwbouw. De plaats waar bebouwing komt staat vaak al vast en 'dus' moet de boom weg. Monumentaal? Tja, helaas. Dan planten we toch een nieuwe! Op dat moment komt de term 'onvervangbaar' weer kijken, het duurt honderd jaar of langer voordat hetzelfde beeld weer is hersteld, en een jonge boom heeft nooit de allure van een oude. Vanuit mijn werk heb ik het meegeemaakt dat de tweede bouwlaag van een appartementencomplex al bijna af was,

of aanbrengen van stambescherming. Maar in een aantal gevallen is een ingrijpende wijziging van het ontwerp nodig. Zoals in Amsterdam waar een gevellijn van een nieuw kantoorpand enkele meters is ingekort om een grote plataan met een stamomtrek van vijf meter voldoende ruimte te geven. Deze boom zou in het eerste ontwerp voor een kwart in het gebouw gaan groeien. Er zijn helaas nog genoeg aannemers die graag naar de kettingzaag grijpen en sommige architecten ontwerpen het liefst vanaf een leeg vel papier. Bomen staan dan

BIJZONDERE BOMEN IN NEDERLAND

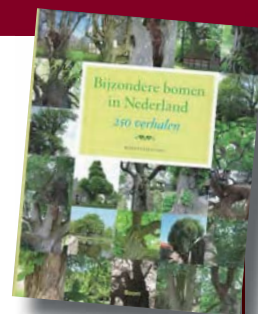
De Bomenstichting bestaat veertig jaar en heeft 2010 uitgeroepen tot 'Jaar van de Monumentale Boom'. Deze stichting zorgde voor een jubileumboek met tweehonderdvijftig bomenverhalen, getiteld Bijzondere bomen in Nederland.

De auteurs zijn: Girbe Buist, Leo Goudswaard, Bert Maes, Han van Meegeren, Frank Moens en Jeroen Phillippona. Koos van Zomeren leverde een speciale bijdrage. Prijs € 39,50.

ISBN 9789085069348. Meer informatie over boek en jubileumactiviteiten is te vinden op www.bomenstichting.nl

een boom een veilige, kwalitatief gezonde en voldoende grote standplaats krijgt, hoeft er verder weinig te gebeuren.

Uiteindelijk worden ze immers vanzelf groot en mag de mens als voorbijganger de toeschouwer zijn.

Natura-redactielid Peter Duifhuizen runt het Boomadviesbureau Duifhuizen.